

11. SINIF FELSEFE

1. ÜNİTE: MÖ 6. YY – MS 2. YY

Ortaya Çıkışı

MÖ 6. yy'da Anadolu ve Akdeniz civarlarında ortaya çıktı. Medeniyet etkileşiminin fazla olduğu yerler.

Sümerler: İlk yazılı kaynaklar mevcuttur. Matematik ve geometrinin temellerini atmışlardır. Tanrı ve yaratılış düşüncesi Sümer devletlerinde yer almaktadır.

Mısır: Matematik, astronomi ve geometri alanlarında gelişmişlerdir. Çok Tanrıçılığa inanmışlardır. Ölümden sonra yaşama inanmışlardır.

Hint: Hint inançlarında kötülükten arınma esastır. İsteklerden arınmaya çilecilik demişlerdir. Hint felsefesi ruhsal ve gizemsel felsefedir. Budizm.

İran: İran'da Zerdüştlük vardır. Zerdüştlük'te iki yaratıcı; görünen ve görünmeyen evrenin yaratıcısı, kötülük ve yalanın yaratıcısı. İyi ve kötünün savaşı vardır.

Çin: Çin'de Taoculuk vardır. Taoculuk evrenin duygusuna varmaktır. Karşıt güçler savaşı yer alır. Çin felsefesinde Konfüçyüs önemli bir yere sahiptir.

Doğa ve İlk Yunan Filozofları

Thales: Arkhe sudur. İlk neden sudur.

Anaximandros: Arkhe apeirondur. Nicelik olarak sınırsız, nitelik olarak belirsizdir. Madde değildir, soyuttur. Apeirondan sıcak-soğuk çatışması çıkmıştır.

Anaximenes: Arkhe havadır. Hava yoğunlaşma ve gevşemeyle varlıkları oluşturur.

Empedokles: Arkhe hava, su, ateş ve topraktır. Sevgi ve nefret maddeleri hareket ettirir. Sevgi birleştirir, nefret ayırır.

Demokritos: Arkhe atomdur. Atomlar birleşir, ayrışır. Doğum ve ölüm.

Lao Tse: Her şey Tao'dan çıkar, Tao'ya döner. Var olmayanlar var olanları oluşturur.

Herakleitos: Arkhe ateştir. Her şey karşıtına dönüşür. Logos akıldır. Aynı suda iki kere yıkanmaz. Toplum, her şeyin dış yönüne bakıp boş inançlar içinde yuvarlanıp gider.

Permanides: Arkhe 1'dir. Boşluk içermez, hareketsizdir. Değişim yanılıdır. Yok olmak yoktur. Sadece var olanın bilgisi vardır.

Sokrates ve Sofistlerin Bilgi ve Ahlak Anlayışı

Sofistler şehir şehir dolaşıp para karşılığı dersler verirdi. Söz söyleme sanatı üzerine dersler verirdi. Sofistlere göre kesin bilgi yoktur. Sofistler pragmatisttir. Sokrates'e göre kesin olarak ahlak bilgisi vardır.

Protogoras: İnsan her şeyin ölçüsüdür. Doğruluk ve yanlışlık kişiden kişiye değişir. Salt bir varlık yoktur. Bundan dolayı "Bu, şudur." Diyemeyiz.

Gorgias: Hiçbir şey yoktur. Olsa da bilinmez. Bilsek de aktaramayız. Var olan sonsuzdur, sonsuz olan hiçbir yerde yoktur. Var olanın bilgisi olsaydı var olan değil, düşünülmüş olan olurdu. Renk tasarımını nasıl ki anlatamıyorsak var olanın bilgisini de anlatamazdık.

Sokrates: Sorgulanmamış hayat yaşamaya değmez. Ahlaki doğrular vardır ve göreceli değildir. İnsanın özü iyidir. Kötülük bilgisizlikten kaynaklanır. Mairotik yöntemi kullanmıştır. Doğru bilgi kişinin kendisindedir ve diyalog yöntemiyle ortaya çıkar.

PLATON

İlk sistemli filozoftur. Akademia'yı kurmuştur. Sokrates'in idamı onu felsefeye bağlamıştır. İdealar kuramını geliştirmiştir.

Varlık anlayışı: Gerçek varlık değişmeden kalır. Bu varlıklar idealarlardır. Kendinde varlık değişmez. En yüksek idea iyi ideasıdır. Fenomenler ideaların kopyalarıdır. Var olan vardır. Var olan var olmayandan çıkmaz. İdealar saf, yalın, mutlak ve gerçektir. İdealar birer cinstir. Ör: At ideası

Bilgi anlayışı:

a) **İdeaların bilgisi:** Akıl kendi içine döner. Doğustandır. Episteme.

b) **Fenomenlerin bilgisi:** Duyularla algılanan bilgidir. Doxa (kanı). Ruh iki dünyada gidip gelir. Bilgiye diyalektik (toplanma-dağılma) ile ulaşılır. Kanılar değişmez bilgi değildir.

Mağara alegorisi

Değer anlayışı:

Ahlak mutluluktur. Mutluluğa, iyi ideasına ulaşmaya çalışmakla varılır. İyi ideasına ulaşmak için erdemli, doğru ve adil olunmalıdır. Sürücü akıl, beyaz at cesaret, siyah at arzu.

Devlet, filozoflar tarafından yönetilmelidir. Çünkü iyi ideasına ulaşanlar filozoflardır. Devlet, iş bölümünden dolayı ortaya çıkmıştır. Yönetici sınıf bilge, asker sınıfı cesaret, zanaatkar sınıfı ölçülülük erdemlerine sahip olmalıdır.

Sanat, taklitçidir, yansıtıcıdır. Sanatta idealar yansıtılırsa mükemmel olur. Güzellik üç çeşittir; beden güzelliği, ruh güzelliği, bilgelere özgü kendinde güzellik.

ARİSTOTELES

Kendinden önceki düşüncelere eserlerinde yer vermiştir. Çözüm yolları göstermiştir. İlk öğretmendir.

Varlık anlayışı:

Varlıkların görünüşleri sürekli değişir. Özleri korunur. Gerçek varlık maddenin özündedir. Maddeler birleşip formları oluşturur. Canlı varlıklar (bitki, hayvan - insan - Tanrı (salt akıl))

Varlığın nedenleri:

- **Maddi neden:** Neyden yapıldığıdır. (Mermer)
- **Formel neden:** Biçimsel nedendir. (Heykelin şekli)
- **Fail neden:** Maddenin biçim kazanmasını sağlayanıdır. (Heykeltıraş)
- **Ereksel neden:** Biçimlendirmekteki amaçtır. (Beğeni)

Bilgi anlayışı:

Bütün insanlar bilmek isterler. Bilme duyular ve akılla olur. Bir şeyin bilinmesi nedeninin bilinmesidir. Nesne kavramla ilişkilendirilir. Kavramlarla ilgili kategoriler oluşturmuştur. Kavramlardan tümel önermelere varılmalıdır. Tekili bilmek tümeli bilmekle olur. Tümelden tekilin çıkarılmasına kıyas denir.

Değer anlayışı:

Her eylem iyiyi arzular. Mutluluk ruhun amacıdır. İnsanlar bunun için çalışır. Doktor iyinin sağlığı için çalışır. Her erdem araştırılmalıdır. İyi yaşam akılla kurulur. İki tür erdem vardır. Düşünce (eğitim) ve karakter (alışkanlık). İyi davranışın bir orantısı olmalıdır. Orantı eksiklikle aşırılığın ortasındadır. Mutluluk sosyalleşme ile olur.

Siyaset anlayışına göre krallık ve aristokrasi iyi, tiranlık, oligarşi ve demokrasi kötüdür. Devletin amacı toplumun iyiliğidir. Devlet, doğanın devamı ve canlı bir insan gibidir.

Sanatın ahlaki bir amacı vardır. Sanatçı taklit ederken orantısızlıkları düzeltir. Katharsis.

2. ÜNİTE: MS 2. YY – MS 15. YY

Ortaya Çıkışı:

Bu dönem inanç ve aklın ele alındığı dönemdir. İslam medeniyetlerinde bilim adına pek çok gelişme yaşanmıştır. Bu dönemde inancın pekiştirilmesi için felsefeye yönelme olmuştur.

Önceki dönemdeki Platon'un ruhun ölümsüzlüğü, Epikuros'un dünyevi hazlardan uzak durma anlayışı, Aristoteles'in mantığı bu dönemde Tanrı'yı kanıtlamak için kullanılmıştır. Plotinos, yeni Platonculuk ile Tanrı ve ruh kavramları konusunda bu dönemi etkilemiştir.

HIRİSTİYAN FELSEFESİ

Hiristiyanlığı savunmak ve yaymak adına filozoflar ortaya çıkmıştır. Bilim dışlanmıştır.

Patristik dönem: Kilise babaları dönemidir. Akılla dini açıklamaya çalışmışlardır. (2.yy – 8.yy)

Skolastik dönem: Hiristiyanlıkta okullaşma başlamıştır. (8.yy – 15.yy)

Problemleri: Tanrı'nın varlığı, kötülük, Ruhun ölümsüzlüğü, tümeller

1)Tanrı kanıtlamaları:

a) Ontolojik kanıtlama: Tanrı, insanın içindedir. İyiliğin kaynağı, mükemmelliğin kaynağıdır. Yoktur derken bile var olması dile getirilmiş olur. (Anselmus)

b) Kozmolojik kanıtlama: Nedensellik. En yüksek özellikler zorunlu olarak ondadır. Kendisinden daha iyisi düşünülmeyecek olandır. (A. Thomas, Seneca)

c) Teleolojik kanıtlama: Akılsız canlılar kendileri için en iyiyi yapmaya çalışır. Buradaki akıl Tanrı'dır.

2)Kötülük problemi:

Kötülük, özgür irade için vardır. Hakikati içimizde bilmek için iman şarttır. (Augustinus)

Kötülüğün kaynağı insandır. İyi eksikliğinden kaynaklanır. (A. Thomas)

3)Tümeller tartışması:

- a) **Kavram realizmi:** Tümeller ayrı bir varlık olarak Tanrı'nın zihnindedir.
- b) **Kavramcılık:** Tümeller tek tek varlıkların içindedir.
- c) **Adcılık:** Tümeller sadece soyut genellemelerdir.

İSLAM FELSEFESİ

Bu dönemde İslam coğrafyasında Yunancadan çeviriler yapılıyordu. Farklı kültürlerle etkileşim bilgi birikimini arttırdı. Batı felsefesini etkilemiştir.

Problemleri: Tanrı'nın varlığı, iradenin özgürlüğü, toplumsal yaşam, bilgi

1) Yaratıcının varlığını kanıtlama:

Eşari: İnsana olgunluk veren Tanrı'dır.

Kındi: Alem değişim içindedir. Bu da onun sonlu olduğunu gösterir. O zaman başlangıç da vardır. Düzen ve uyum sağlayıcı Tanrı'dır.

İbn-i Sina: Senin bir aklın varsa onun bir kaynağı olmalıdır. Zorunlu varlık, ezeli ve ebedidir. Mümkün varlık, sonludur. İlk akıl ikinci akı yaratır.

İbn-i Rüşd: Her şey insana uygundur. Bu uygunluğu bir varlık yaratmıştır. Her şey yoktan yaratılmıştır.

2) İradenin özgürlüğü:

- a) **Cebriye:** İnsan hiçbir şeye muktedir değildir. Her şeyi Tanrı'nın yazgısıyla yapar. Sorumlu değildir.
- b) **Mu'tezile:** İnsan özgürdür. Seçimler yapar. Ödül ve ceza sistemi vardır.
- c) **Eş'ariyye:** İnsan Tanrı'nın belirlediği davranışlarda özgürdür. Ama insan sorumludur.
- d) **Maturidi:** İnsan özgürdür. Tanrı kural koyucudur. İnsan ihtimallerden birini seçer.

3) Toplumsal yaşam:

Farabi: Erdemli yönetim olmalıdır. Adalet önemlidir.

İbn-i Haldun: Devlet koruyucu olmalı, topluma karşı zulüm olmamalıdır. Kuruluş – yükselme – çöküş – yeni devlet.

4) Bilgi problemi:

Farabi: Zihindeki tasarım gerçekliğe uygunsuzsa bilgi olur. Bilgi gerekçeli olmalıdır.

Gazali: Duyu ve akılla bilgiye ulaşılır. Sezgisel bilgi önemlidir.

Tabiyye: Bilgi duyularla kazanılır. Razi

Dehriyye: Gerçek olan maddedir.

Batını: Kutsal metin harfleri gizemlidir.

İhvan-ı Safa: Bilim ve erdem önemlidir.

Meşşai: Mantık ve matematik önemlidir.

İşraki: Manevi sezgiyle aydınlanırız.

İnanç Akıl İlişkisi

Hıristiyanlık:

İnanç akıl ilişkisi inanç merkezlidir. Akıl inancı anlamak için vardır. İnanmak bilmekten önce gelir.

Patristik dönem: İnanç, aklın temellendirilmesi için kullanılmıştır.

Tertullianus: İnanç mantıkla açıklanamaz.

Augustinus: Anlamak için inanıyorum.

Skolastik dönem: Akıl, inancın temellendirilmesi için kullanılmıştır.

A. Thomas: İnanayım diye biliyorum.

Ockhamlı William: İnanç ve akıl ayırıldır. Birbirine müdahale etmez.

İslam:

İnsan akıl yoluyla inanır. Hakikat akılla bilinir. Davranışla olmayan anlama ve kavrama **teorik akıl** ile olur. Davranışla olan karar verme **pratik akıl** ile olur.

Mutezile: Akılla inancın bilgisine ulaşılır.

Maturidi: Hurafeler kaldırılmalıdır.

Gazali: Vahiy bilgisi önemlidir. Güneş – göz

Kındi: Gerçekler felsefeyle bilinir.

İbn-i Rüşd: Kuran'la akıl çelişmez. Aynı zamanda felsefe önemlidir

Farabi: Din ile felsefe kardeşdir.

3.ÜNİTE: 15. YY – 17. YY

15. yy.da toplumsal yaşam değişmiştir. Coğrafi keşifler, matbaanın icadı, Rönesans (yeniden doğuş) bu dönemde etkili olmuştur. Rönesans, Antik Yunan'ın ve özgürlüğün yeniden doğuşudur. Bilim felsefesine odaklanılmıştır.

Batı 12. yy.dan itibaren Arapça eserleri kendi dillerine çevirmiştir.

Batıda bilim, sanat, ekonomi, kültür, ticaret alanlarında gelişmeler yaşanmıştır. Ulus bilinci oluşmaya başlamıştır. Akıl inançtan bağımsızlaşmıştır. Değişim sanatla başlamıştır. Hıristiyan ve İslam felsefelerinin farkları batıda farklılaşmayı sağlamıştır.

Aristoteles ilk öğretmen olarak adlandırıldı. Müslümanlar Aristoteles üzerine yoğunlaştılar. Batıda her şehrin kendine göre yaşamı ve kültürü vardı.

Skolastik düşünce: İnanç akılla anlaşılmaya çalışılmış, teoloji ön planda, felsefi açıklamalar dinsel kabullere göre yapılmış, aklın yetersizliği inançla tamamlanmaya çalışılmış, kiliseye bağlılık esas alınmıştır. Birey geri plandadır.

Rönesans: Modern düşünce başlamış, felsefe bilimi ve bilimsel yöntemi esas almış, birey toplumdan öne çıkmıştır. İnanç ve akıl birbirinden ayrılmıştır.

Skolastik Düşünce ve Modern Düşünce Farkı

- Skolastik düşüncede felsefenin konusu dindir; modern düşüncede insan, doğa ve evrendir.
- Skolastik düşüncede teoloji, felsefeye egemendir; modern düşüncede bilim, felsefeye egemendir.
- Skolastik düşüncede doğa, din ve akılla açıklanır; modern düşüncede doğa, deney ve akılla açıklanır.
- Skolastik düşüncede hayatın tüm unsurları dine bağlıdır; modern düşüncede toplumsal hayat dünyevidir.
- Skolastik düşüncede bilim, Tanrı'nın yarattığını anlamak için önemlidir. Modern düşüncede bilim, sağlayacağı yarardan dolayı önemlidir.
- Skolastik düşünce inanç merkezlidir; modern düşünce insan merkezlidir.
- Skolastik düşüncede hukuk, kiliseye bağlıdır. Modern düşüncede hukuk, devlete bağlıdır.

15. yy – 17. Yy Görüşler

- a) **Hümanizm:** İnsanı özneleştiren düşüncedir. Kaynağı Antik Yunan'dır. Batıl ve doğaüstü inançlar terk edilmiştir. Tüm insanlar değerlidir.
- b) **Bilimsel yöntem:** Rönesans'la birlikte deney ve gözlemin ön planda olduğu araştırmalar yapılmıştır. Astronomi ve anatomi gelişmiştir.
- c) **Kartezyen felsefe:** Descartes metodik şüphe yöntemini kullanmıştır. Her şeyden kuşku duyar ancak en son kendinden kuşku duymaz. "Düşünüyorum, o halde varım" sözüyle akıl yoluyla kesin bilgilere ulaşılacağını belirtir. Matematikteki kesinliği felsefeye uygulamaya çalışır. Matematikteki sezgisel ön kabul doğrularının felsefede de geçerli olduğunu belirtir.

Düalizm

Varlık alanında iki töz vardır:

- Yaratan töz: Kendinden başka bir şeye ihtiyaç duymayandır.
- Yarattılan töz: Ruh, akıl (düşünür) madde (yer kaplar)

Madde: Hacim, uzunluk (birincil töz) renk, koku ses (ikincil töz). Ruh ve madde zihin – beden ilişkisiyle bağlıdır.

Metodik Şüphe Aşamaları

- 1) Konu açık ve seçik olmalıdır.(apaçıklık kuralı)
- 2) Sorunlar küçük parçalara ayrılmalıdır.(analiz kuralı)
- 3) Basitten karmaşığa doğru sıralanmalıdır.(sentez kuralı)
- 4) Sık sık geriye dönüp veriler sınanmalıdır.(sayma-kontrol kuralı)

d) **Hukuk felsefesi:** Rönesans'tan önce dünyevi zenginlikler bir avuç aristokratın elindeydi. Diğer nüfus köle olarak yaşamaktaydı. Zamanla bu zulüm hak arayışlarına, adalet ve eşitlik arayışlarına sebep oldu. Bu dönemde sağduyulu aydın yazarlar ütopyik toplum düzeni önerir. Bu yönde eserler ortaya koyarlar.

Ütopya = Ou (olmayan) + topos (yer)

Ödev: Descartes'in töre bilimi

15. yy.a kadar derebeylik sistemi vardı. Bağışların artması kiliseyi zenginleştirdi. Kilise güçlü bir otorite olmuştur. Rönesans'la birlikte bu gücü kaybetmiştir.

T. Hobbes: İnsan insanın kurdudur. Doğal durumda menfaatler çatışır. Can güvenliği için toplumsal sözleşmeyle devlet mutlak güç olmalıdır.

Machiavelli: Prens. İktidara giden her yol mübahtır. Prens mutlak güç sahibi olmalıdır.

T. Moore: Ütopya. Özel mülkiyet mutsuzluğun kaynağıdır. Yönetici halk tarafından seçilir. Herkes eşittir. Meslekler değişerek yapılır. Sınıfsız bir toplum önerir. Temel üretim tarımdır. Temel duygu hoşgörüdür.

Campanella: Güneş Ülkesi. Doğayla uyumlu, matematik ve doğa bilimleri üzerine bir toplum yapısı önerir. Sahiplik yoktur.

Not: Toplum düzeni önermeyen ütopyalar; 1984 (G.Orwell), Cesur Yeni Dünya (A. Huxley)

15. yy. - 17. yy. Bilimsel Çalışmalar

Kopernik: Güneş merkezli sistem görüşünü ortaya atmıştır.

Bacon: Bilimsel yöntemin değişmesi ile ilgili çalışmaları önemlidir. F.Bacona göre "Bilgi güçtür." Tabular yıkılmalıdır. 4 adet zihinsel put vardır.

Soy: Doğaya özgü önyargılardır. Doğa bize iyi ve kötü davranır.

Mağara: Öznel tutum, alışkanlık ve bakış açısıdır.

Çarşı Pazar: Dilin kullanımıyla ilgilidir. Terimler, olmayan şeylerin isimleri. İnsanlar anlamını bilmedikleri sözcükleri bozuk para gibi kullanırlar. Ör: Kader, talih, ilk kıymıldatıcı gibi terimler bazı şeyleri varmış gibi gösterir. Bir de her konuyu dinsel kavramlara bağlarlar.

Tiyatro: Birtakım felsefi kuramların zihnimizde yerleşerek düşünce tarzımızı etkilemesidir. Zamanla insanlar her konuyu bu kuramlarla ele alırlar. Aristo mantığı, empirizm ve teoloji otorite olarak kabul edilmemelidir. Çünkü gerçek hayatta karşılıkları yoktur.

Galileo: Eylemsizlik ilkesi, sabit ivmeli serbest düşme yasası, güneş merkezli sistem konularında görüş bildirmiştir.

Newton: Hareketin matematiksel olarak hesaplanacağını ortaya koymuştur. Yer çekimi kanunu ve kütle çekim kanununu bulmuştur.

Not: Bu dönemde olgular terk edilmiş, akli destekleyen görüşler ön plana çıkmıştır.

4.ÜNİTE: 18. YY – 19. YY FELSEFESİ

Bilim, teknik, sanat ve felsefede birçok ürün ortaya konmuştur. Yönetim biçimleri değişmiş, yeni kültürel, sosyal yaşantılar oluşmuştur. Siyaset, ahlak ve bilgi alanında felsefi çalışmalar olmuştur.

Aydınlanma çağı akıl çağıdır. Aydınlanma insanın düşmüş olduğu ergin olmama durumundan kurtulmasıdır. Düşünmeye ihtiyacım yok, başkaları düşünsün tavrı terk edilmiştir.

Batı coğrafyasında yaşanan Fransız ve sanayi devrimleri geleneksel düşünceye karşı akli özgürleştirmek için yapılan felsefi hareketlerdir.

Fransa'daki eşitsizlik, adaletsizlik, yoksulluk durumunda okuryazarlık ve bağımsız yayınların artmasıyla Fransız İhtilal kralı karşı yapılmıştır.

Sanayi devrimi üretimi artırmış fakat rekabet ve savaşları, ham madde mücadelesini doğurmuştur.

18. yy. - 19. Yy Felsefesinin Özellikleri

- Akılcı düşünce artmıştır.
- Siyasi ve dini otoriteler yıkılmıştır.
- Düşünce özgürlüğü desteklenmiştir.
- Aydın ve yazarlar sınıfı oluşmuştur.
- Sanat, felsefe ve edebiyatta eserler verilmiştir.
- Bilginin kaynağı
- Birey – devlet ilişkisi
- Ahlakın ilkesi
- Varlığın oluşu

1) Bilginin kaynağı problemi:

Rasyonalizm: A priori (Saf akılla bilgi oluşur.)

Empirizm: A posteriori (Deneyimle bilgi oluşur.)

Descartes: Bilgi doğuştan gelir. Matematik kesin ise bunun nedeni akla dayanmasıdır.

J.Locke: Bilgi doğuştan değil, sonradan deneyimler sonucu oluşur. Zihnimiz doğduğumuzda boş bir levha (Tabula Rasa) dır.

Kant: Deneyim ve akıl bir arada bilgiyi oluşturur. Duyu verileri hamdır ve bu ham veriyi işleyecek bir zihne ihtiyaç vardır. Duyular verileri alır, akıl yorumlar.

2) Birey devlet ilişkisi problemi:

Locke: Liberalizm. Yasama, yürütme, yargı birbirinden ayrılmalı. Doğal devlet değil, toplum sözleşmesi olmalı.

Montesquieu: Gözlem ve deney yöntemini topluma uygular. Her yasa birbirine bağlıdır. Devletler hukuku (iki toplum), siyasi hukuk (siyasi ilişkiler), medeni hukuk (kişilerarası ilişkiler). Cumhuriyet, monarşi ve despotizm hakkında görüş bildirmiştir. Güçler ayrılığı denetimi sağlar.

J. J. Rousseau: İnsan doğada tam özgür yaşar. Mülkiyet özgürlüğü ortadan kaldırmıştır. (mal ve insan mülkiyeti) Toplumsal sözleşme insanları köleleştirir. Doğal yaşama uygun yasalar çıkmalıdır.

3) Ahlakın ilkeleri problemi:

Kant: Ödev ahlakı. İyi istenci her insanda vardır. Vicdani emir doğru davranışa sevk eder. Bu emir evrensel olmalıdır. Çıkar için değil, salt pratik akılla (duyulardan bağımsız) eyleme geçilmelidir. İyi ve kötü eylemin niyetindedir.

Kant'ın maksimleri:

- Davranış evrensel olmalı.
- İnsanlık araç değil amaç olmalı.
- Akıl evrensel yasa koyucu olmalı.

Eleştiri: Koşulsuz buyrukta bile koşul var. Büyüklerine saygılı ol koşullu buyruktur.

Bentham: Faydalı olan iyidir. Kötülük yanlış tercihtir. Haz – acı hesabını iyi yapamayan insan kötülük yapar. Doğada iki üstün efendi vardır. Haz ve acı. Çoğunluğun faydasına olan eylem doğrudur. Haz ve mutluluk verir. Bentham, haza ulaşma isteği, acı korkusu kavramlarıyla indirgemeci ve çözümleyici bir yol izlemiştir.

Haz ölçümü = Sayı – akrabalık – yoğunluk - verimlilik – süreklilik – aralık – kesinlik – bağımsızlık

4) Varlığın oluşu problemi:

Hegel: Gerçek bütündür. Akılsal olan gerçek, gerçek olan akılsaldır. Bütün varlıklar tek bir özden oluşmuştur. (Geist - tin)

Tin kendi için varlıktır. İlk başta kendini tanımaz. Kendini tanınması için kendi olmayanı tanınması gerekir. Tinin karşıtı doğadır. Tin kendine dönmek için doğayı değiştirir. Tarih, tinin kendini bulma zeminedir.

Tez – antitez – sentez

Her varlık bir şey olma potansiyeli taşır. Önce kendinin zıttı olur sonra tekrar kendisi olur. (Tohumdan elma olması)

Doğa bir döngü içindedir. İnsan bu döngüyü kırmış, doğaya egemen olmak için müdahalede bulunmuştur.

- **Öznel tin:** İnsan zihni, özbilinç, ruh, istenç.
- **Nesnel tin:** Toplumsal, politik, doğal olmayan
- **Mutlak tin:** Din (bireysellik, imgesel), sanat (Mutlak tin biçimlenir, sanatçı Tanrı'nın kölesidir.), felsefe (Kavramsaldır.)

Dil ve Edebiyat

Yeni akımlar ve düşünceler artmıştır. Felsefeciler farklı alanlarda eserler ortaya koymuştur. Eserler problem merkezlidir, burjuvaya hitap eder. (Sayfa:108)

D'Alembert, Diderot = Ansiklopedi

Voltaire, Rousseau = Aydınlanmanın ruhunu edebi eserlerle ortaya koymuşlardır.

Romantizm: Duygu ve coşkunun olduğu sade anlatım biçimidir.

5. ÜNİTE: 20.YY FELSEFESİ

Çağdaş Felsefe: Yani günümüz felsefesidir. Felsefi problemler her çağda ele alınır. Ör: İyi? Özgürlük? Son yüzyılda hızlı değişimler olmaktadır. Günümüz felsefesi bu sorunlara çözümler arar.

20. yy. felsefesinin ortaya çıkışında Descartes'in düşünme, Locke'un deneyim, Kant'ın hem düşünme hem deneyim, Hegel'in bilgi ve varlık anlayışı, Comte'un pozitivizm düşüncesi rol oynamıştır.

Sanayi devriminden sonra ekonomik yaşam problemleri ortaya çıkmış, toplumda sınıflaşma meydana gelmiştir.

K. Marx: İnsan doğaya yabancılaştıkça toplumsallaşır, toplumsallaştıkça kendine yabancılaşır.

Marx, Hegel'in tarihsel idealizmini tarihsel materyalizme dönüştürmüştür. Çizgisel tarih anlayışı ortaya koymuştur. Bu anlayışta toplumsal aşamalar vardır. (Arş. Toplum aşamaları)

Kierkegaard: Varoluşçuluğun kurucularındandır. Birey özne olmalıdır. Varoluşçuluk öznel gerçekliktir.

20. yy Felsefesinin Özellikleri

- 1) Felsefede uzmanlık başlamıştır.
- 2) Yeni açıklamalar getirilmiştir.
- 3) Yeni yöntemler ve yeni akımlar başlamıştır.
- 4) Dil analizi ve sembolik mantık çalışmaları yapılmıştır.
- 5) Bilim felsefesi kurulmuştur.
- 6) En çok yayın bu dönemde çıkarılmıştır.

Problemler:

- Fenomenoloji, gerçeklik - görünüş sorunu
- Hermeneutik ve yorum sorunu
- Varoluşçuluk, varoluş – öz sorunu
- Diyalektik materyalizm ve değişim sorunu
- Mantıkçı pozitivism ve metafizik sorunu
- Yeni ontoloji ve varlık sorunu

1) Fenomenoloji, gerçeklik – görünüş sorunu:

İnsan kendi deneyimlerini yaşar. Bu, bilinçle sağlanır. Anlamı bulmak insanın özneleşmesidir. Fenomenlerin özünün bilgisi önemlidir. Fenomen duyuşsal olan nesnelere dir. Yani insan zihnindeki şekillerdir. Bilinçle çözümlenir. Bilinç fenomenlere yönelir. Önyargılar ve önceki öğrenmeler paranteze alınmalıdır.

Masa ile ilgili ön bilgiler, renk, şekil paranteze alınınca oluşan bilgi masanın özüdür. Yani öze dair sezgidir. Bilinç zamansallaşma hareketidir. Kendini bilincin tecrübesine vermeyen kendinde şey yoktur. Yani masa vardır. Zamansal ve mekânsal ufuklar bunu geçerli kılar.

Paranteze alma:

a) **Tarihle paranteze alma:** Toplumsal görüş ve önyargılardan uzaklaşmadır.

b) **Varoluşla paranteze alma:** Nesnelere var olup olmadığına yönelik şüpheden uzaklaşmadır.

c) **İdelerle paranteze alma:** Nesnelere renk ve şekilden arındırmadır.

2) Hermeneutik ve yorum sorunu:

Hermeneutik, insanın söz ve eylemlerinin oluşturduğu ürün ve yapıların anlamına yönelik yorumdur. Dilthey, bilimleri, doğa bilimleri ve tinsel bilimler (tarih) olarak ikiye ayırmıştır. Her dönemin tinselliği vardır.

Gadamer'e göre önyargı anlamının koşuludur. Bakış açısı ve fikir sağlar. Metnin yorumlanması ufukların kaynaşmasıdır.

3) **Varoluşçuluk, varoluş – öz sorunu:** İnsanın varoluşu bilimle sınırlandırılmaz. Gelişme ve ilerleme savaş ve yıkım getirmiştir. Oluş içinde olan insan sürekli karar alır ve seçimler yapar. Yani insan özgürdür ve özgündür. Seçimlerinin sorumluluğunu alır. İnsan seçimleri ile özünü oluşturur. Doğuştan bir öz yoktur. Özgürlük bilinçle olur.

4) Diyalektik materyalizm ve değişim sorunu:

Diyalektik materyalizme göre doğanın tözü maddedir. Madde diyalektik yasalara uygundur.

Maddenin diyalektik yasalara uygunluğu:

- Nicelikler nitelikleri değiştirir. Su sıcaklıkla buhar olur. Toplumsal karşılığı devrimdir.
- Karşıtların birliği: Varlığın ivmelenmesi ve durmasıdır.
- Olumsuzlamanın olumsuzlaması: Arpa tohumundan arpa tohumu olması, tırtılın yumurtayı olumsuzlaması, kelebeğin ölümlerini kendisini olumsuzlamasıdır.

Marx, toplumsal yapıyı iki unsurda ele almıştır.

- **Altyapı (Ekonomik unsur)**

- **Üstyapı (Kültür, hukuk)**

Engels'e göre düşünceler doğa ile uyumlu olmalıdır.

5) Mantıkçı pozitivism ve metafizik sorunu:

Viyana çevresi:

Bilimsel bilgiler gözleme dayalı önermelerle kurulur. Doğrulanmayan dilsel - mantıksal önermeler anlamsızdır. Metafizik anlamsızdır. Önermenin doğru ve yanlışlığının ortaya konması gerekir. Tümevarım yöntemini kullanırlar. Bilim, birikimsel olarak ilerler.

Kuhn:

Bilimle beraber kültürel, sosyal ortam bilim insanlarını etkilemiştir. Bilim birikimsel değildir. Paradigmalar vardır. Bunlar çürütülebilir.

6) Yeni ontoloji ve varlık sorunu:

Hartmann: Mantığa dayalı çalışmalar zayıftır. Varlıkların kategorik ilişkilerinin incelenmesi gerekir. Varlık madde ve ruhtan oluşmuştur. Ruhun en önemli yanı düşünmedir. Bilim insanları temas ettiği varlığı tanımalıdır.

Varlık katmanları:

a) **Tinsel katman:** Akıl etkin kullanılır. İnsan, düşünme, özgürlük, kültür.

b) **Ruhsal katman:** Ruh etkindir. İnsanlar, hayvanlar, psikoloji.

c) **Organik katman:** Tüm canlı varlıklar yer alır. Sezgi etkindir. Biyoloji.

d) **İnorganik katman:** Yer kaplama ve düşme. Cansız varlıklar, madde. Fizik.

Türkiye’de Felsefe

Rıza Tevfik: Akıl ile Tanrı’nın varlığı bulunabilir. Ölü, hayret ve şüphe bizi ilk nedene götürür. Varlıkta birlik vardır. Her şey Tanrı’nın gücünün görünümüdür. İnsan evrenin özetidir. Bu sebeple değerlidir.

Hasan Ali Yücel: Hürriyet, eğitim ve hümanizm konularında görüş bildirmiştir. Hürriyet bir hedeftir. Kendi başına düşünebilmekle ulaşılır. Bireyin toplumla dengesi hoşlanma (itaat), hoşlanmama (kabul etmeme) şeklinde kurulur. Özgür düşünce oluşur. Hümanizmin kaynağı hoşgörüdür.

Nusret Hızır: Analitik felsefe biliminin önermelerini çözümlenmiştir. Diyalektik felsefe parça değil bütün bilgisi oluşturur.

Hilmi Ziya Ülken: Felsefe ilk bilimdir. Akıl felsefenin aracı, mantık düşünmenin amacıdır. Sonlu ve sonsuz varlık; sonlu varlık sonsuz varlığı ancak tahayyül edebilir. İnsanın sonlu varlığı düşünmesi özgür olmasını sağlar. Kendi ben’ine ulaşmak iç dünyaya yönelmekle olur.

Takiyeddin Mengüşoğlu: İnsan tüm yapısıyla ele alınmalıdır. İnsanın günlük hayatta gerçekleştirdiği her şey ahlak konusudur. İnsan incelenirse ahlak anlaşılır.

Macit Gökberk: felsefe insanları aydınlatır. Bir çıkış kapısıdır.

Nurettin Topçu: Ahlak felsefesinin temeli harekettir. Hareket insanın kendini ve başka varlıkları değiştirmesidir. Bir amacı vardır. Sonsuzluk. Buna tutkuyla ulaşır. İsyan ahlakı Tanrı’nın emirlerine uyulmadığı durumda isyan etmektir.

Aydın Sayılı: Bilim felsefesi üzerine çalışmıştır.

Mübahat Türker Küyel: Felsefe tarihi

Ioanna Kuçuradi: Özgürlük varoluşun olanağıdır.